

ХЕТЕРОЛОШКИТЕ АСПЕКТИ ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ

Весна Кожинкова

проф. д-р, насловен вонреден професор, Филолошки факултет при
Универзитетот „Гоце Делчев“ Штип, vesna.kozinkova@ugd.edu.mk

Апстракт: Ацо Шопов е поет кој со силата на своето перо, со силата на својата поетска имагинација, со силата на својот збор ја обележа врвицата по која се движеше современата македонска поезија. Ако народната песна ја обележа неговата прва поетска фаза, веќе во подоцнежните песни, посебно со идејата за Небиднината, личното и индивидуалното се стопуваат со народната песна на едно повисоко творечко ниво. Целокупното поетско творештво на Ацо Шопов е длабоко проткаено со неговото детство, неговиот роден град и неговата татковина. Меѓутоа, познат е фактот дека треба да се отиде далеку за да се слушне вистината, да се излезе надвор за да се види тоа внатре, да се побегне од себе за повторно да се пронајде. Таква е лирската, интимната биографија на овој маестрален поет, кој ја напиша *Песна на црната жена* како поетски тестамент од неговиот престој во Африка. Таму ќе го однесе неговото провидение за да пронајде својата праслика. И таму на тој древен континент, откривајќи го светот, ја открива татковината. Тоа е крстопатот на две Другости – сопствената и туѓата. Едната – црната Африка со сите нејзини симболи и предели, а другата – татковината, длабоко доживеана и штотуку откриена. Овој труд има за цел да ги покаже хетеролошките аспекти на поезијата на Ацо Шопов во кој акцентот е ставен на категоријата Друг/Другост, која воспоставува систем на бинарна опозиција со категоријата Јас/Истост и нивното спојување како концепт Помеѓу. Зад Едното и Другото, сопственото и туѓото, се назира Третото што поврзува и овозможува поврзување.

Клучни зборови: *култура, симболи, татковина, традиција, хетерологија*

Вовед

Ацо Шопов (1923 – 1982) е еден од најреномираните македонски поети, познат по својата единствена и инвентивна употреба на јазикот, темите и поетските техники. Неговата поезија одамна ги има поминато границите на неговата татковина со оглед на неговото богато книжевно, човечко и творечко искуство. Тој истражува широк спектар на теми, од љубов и природа до политика и општествени прашања, честопати мешајќи ги на неочекувани начини и давајќи им универзално значење. Оваа студија има за цел да ги истражи хетеролошките аспекти присутни во неговата поезија, кои се од

суштинско значење за разбирање на длабочината и сложеноста на неговата работа. Хетерологијата, термин измислен од Мишел Фуко, се однесува на проучување на различностите и разликите во јазикот, културата и системите на знаење. Со анализа на овие аспекти во поезијата на Шопов, се надеваме дека ќе придонесеме за подобро разбирање на неговото дело и неговото влијание врз македонската литература.

Хетерологија – теориски аспекти

Од мноштвото впечатоци и дразби на кои е изложен човекот во секојдневниот живот, ги одбира и селектира само оние кои му се неопходни за да преживее во комплицираните услови на битисувањето. Од тие перципирани елементи создава сопствена кохерентна слика на светот врз основа на која создава една сопствена имагинарна карта слична на географската. На таа карта, на која подоцна ѝ беше дадено името „ментална“, се внесуваат сите податоци на перципираната околина во просторен, временски и други контексти. Менталната карта му овозможува на човекот да ја разбере околината во која живее, временски и просторно да се ориентира, да го најде својот идентитет и своето место во општеството и да ги класифицира Другиот и Другите врз основа на сликите и претставите кои ќе ги изгради за нив и нивната етничка, национална, верска и друга припадност.

Таа ментална карта станува слика за светот, слика за Другиот/Другите, слика за себеси. Степенот на сличност на таа ментална карта со реалноста може да биде различен. Сличноста може да биде делумна, но не мора ни да постои. Нејзиното создавање е плод на личните симпатии, желби, наклонетости, но и плод на антипатија, омраза, индивидуални и колективни предрасуди и стереотипи. Како таква таа повеќе зборува за личноста која оценува, отколку за оценуваната. А кога зборуваме и мислиме на книжевноста како за специфична дејност на човекот, мислиме, пред сè, на нижењето на буквите како знаци и нивната улога во презентацијата на одредена култура и затоа Даниел-Анри Пажо (2002) за книжевноста зборува како за место во кое постојано се произведуваат слики на културата. Заради тоа науката за литературата и компаратистиката ја развија имагологијата како посебна дисциплина или интердисциплина која ги проучува сликите за Другите. Нејзината актуелност упатува на погрешен заклучок дека таа е нова дисциплина. Можеби тоа е и оправдано ако се земат предвид сите трансформации кои ваквите проучувања ги доживеаја под влијание на развитокот на науката за литературата и другите науки: социологија, етнологија и историја. Имагологијата, како посебна компаративистичка дисциплина која ги проучува интеркултуралните односи во смисла на заемно набљудување, слика на самиот себе (auto-image) и сликата на Другиот

(hetero-image), настанува во Франција во 50-тите години на 20 век под името „проучување на слики и привиди“, а врз основа на идеите кои се развија неколку децении порано. Терминот не е книжевен, туку него првпат го имаат употребено психолозите. Во психоанализата терминот *imago* (лат. слика, лик) прв го воведува Јунг и со него означува слика на некоја значајна личност, мајка или татко, која постои во колективното несвесно. Од него терминот го презема Фројд и го проширува со тоа што со него се означува секоја важна личност, а не само личности од кругот на семејството. Потоа, зборот *имагологија* е изведен од психологијата на народите за да на крајот го добие значењето слика на колективниот идентитет. Кон крајот на 60-тите год. на 20 век овој термин е преземен од француските проучувачи на книжевноста и со него се означува туѓото во анализата на книжевните дела. Или како што ќе заклучи Катица Кулавакова: (Е)дна од најстарите компаратистички дисциплини која ги проучува сликите за Другиот“ (Кулавакова, 2007: 199). Во неа Даниел-Анри Пажо препознава еден интердисциплинарен концепт бидејќи е резултат на „(И)стражувањата направени од етнологи, антрополози, социолози, историчари на менталитетите и сензибилитетите, коишто се зафаќаат со прашањата што се однесуваат на културите на 'другите', за другата природа, идентитетот, културната асимилација, губењето на културниот идентитет, културната отуѓеност“. (Пажо, 2002: 102) Една најопшта дефиниција за имагологијата е дека таа претпоставува проучување на слики и мислења за други народи и култури претставени низ најразлични облици во литературата.

Имагологијата посебно го нагласува интересот за Другиот што условува појава на една нова категорија која посебно го оптоварува филозофскиот дискурс посебно во 20 век – категоријата Друг/Другост. Таа категорија станува предмет на проучување на една посебна академска дисциплина позната под името хетерологија или ксенологија, или наука за Другиот. „Другоста – во моментот клучен поим на културолошките студии (...) е апстрактен поим, но тој станува реален само низ индивидуалните манифестации“ ќе заклучи Војфанг Изер. Хетерологијата има многу важни допирни точки со имагологијата, но не е идентична со неа бидејќи развила нови теориски постулати и аналитички цели. За да се навлезе во тие нови теориски постулати и за да се разберат целите, прво и основно мора да се одговори на базичното прашање: Кој е Другиот?

Одговорот на ова прашање е различен во зависност од контекстот. Доколку го земеме предвид социо-политичкиот аспект, тој може да биде дефиниран како „етничкиот Друг“, „религиозниот Друг“, „расниот Друг“, „културниот Друг“, или ако аспектот е полов, „жената“, „мажот“, „хомосексуалецот“, „транссексуалецот“. Другиот може да добие и политички тон како „колонизаторот“, „колонизираниот“, „политичкиот противник“.

Многу често, како што беа претходните примери, сликата на Другиот е пејоративно обоена, така што Другиот најчесто имплицира „маргиналноста“, „недостаток“, „назадност“. Меѓутоа концептите за Другиот можат да имаат и позитивни конотации, во смисла на манијата, според Пажо, како суштински став кон Другите, кои би можеле да означуваат „привилегираност“ или „преферираност“.

Сите овие прашања и импликација им се повод на Роже и Андре Парино кои во својот текст *Толеранција* (1997) заклучуваат дека „(А)ко постојат Другото и Другоста, тогаш мора, логично, да постои и Првото (Јас, односно Себството/Self/или Истото (the Same), или некаква Првост или Истост. И кое е тоа Прво и која е таа Првичност, зашто да се говори за Другото или за Другоста не е можно, а притоа да не се говори и за нивните спротивности, односно за Првото или за Истото? Ваквите прашања укажуваат на фактот дека категоријата Друг/Другост воспоставува систем на бинарна опозиција со категоријата Јас/Истост. Мартин Бубер во својата прочуена книга „Јас и Ти“ ја утврди истоста на Јас и Ти како субјекти и го утврди приматот на Ти во однос на Јас. Според него, Јас се открива себеси врз основа на одделувањето од Ти, „Јас се создавам во допирот со Ти; станувајќи Јас, јас говорам Ти. Сиот вистински живот е средба“. (Бубер, цитирано според: Џепаровски, 2007: 8)

Таа средба во логиката на Бубер е она што Валденфелс го промовира како концепт Помеѓу. Тој концепт сите видови односи помеѓу луѓето кои во основа го имаат сопството – егоцентризмот и етноцентризмот ги заменува со логоцентризам кај кој логосот е заедничкото, т.е. она што ја опфаќа и надминува разликата меѓу сопственото и другото. Зад Едното и Другото, сопственото и туѓото, се назира Третото што поврзува и овозможува поврзување. Тоа Трето може да има две различни форми: како еден целокупен поредок во кој треба да се интегрираат сите поединечни форми, или како рамковен поредок чии правила на однесување се координирани од поединечното. Меѓутоа, тоа Едно и Друго, сопственото и туѓото се наоѓаат во еден постојан контраст. Тоа Помеѓу постојано е во улога на делење на Јас и Другиот. Јас се конструира во контраст на Ти. И тоа Ти, според Хусерл, е примарниот чин на идентификација: „Другиот е првиот, а не Јас“. (Валденфелс, 2005: 101)

Тоа Фројд го нарекува идентификација – Јас станувам Јас врз основа на тоа што го имам во предвид Другиот. Јас станувам тоа што сум ако се идентификувам со родителите, предците или одредена група. Тој процес, според Фројд, може да се искачува сè до надидентификација во која Јас не претставувам ништо, а општественото сопство е, речиси, сè. Или, сфатено малку пошироко, секоја култура започнува со тоа што го разлучува светот на неговиот сопствен, внатрешен простор и надворешниот простор на Другите.

Другиот кај Шопов

Ацо Шопов е поет кој со силата на своето перо, со силата на својата поетска имагинација, со силата на својот збор ја обележа врвицата по која се движеше современата македонска поезија. Ако народната песна ја обележа неговата прва поетска фаза, веќе во подоцнежните песни, посебно со идејата за Небиднината, личното и индивидуалното се стопуваат со народната песна на едно повисоко творечко ниво. Целокупното поетско творештво на Ацо Шопов е длабоко проткаено со неговото детство, неговиот роден град и неговата татковина. Меѓутоа, познат е фактот дека треба да се отиде далеку за да се слушне вистината, да се излезе надвор за да се види тоа внатре, да се побегне од себе за повторно да се пронајде. Таква е лирската, интимната биографија на овој маестрален поет, кој ја напиша стихозбирката *Песна на црната жена* (1976) како поетски тестамент од неговиот престој во Африка. Таму ќе го однесе неговото провидение за да пронајде својата праслика. И таму на тој древен континент, откривајќи го светот, ја открива татковината. Тоа е крстопатот на две Другости – сопствената и туѓата. Едната – црната Африка со сите нејзини симболи и предели, а другата – татковината, длабоко доживеана и штотуку откриена.

Песна на црната жена (1976) е стихозбирка која е резултат на престојот на Шопов во Сенегал (1971 – 1975) како амбасадор на СФРЈ. За таа стихозбирка во 1976 година ја добива наградата *Браќа Миладиновци* во рамките на Струшките вечери на поезијата. За Милан Ѓурчинов ја таа е „патување низ широко отворената врата на светот како и едно освојување на нови поетски сознанија во кои чувствителното се преплетува со сочувствителното, естетското со хуманистичкото, татковинското со светското и космополитското“ (Ѓурчинов, 1976). Иако не донесува ново поетско кредо кај Шопов, сепак, според Прокопиев, таа е „таа е инспиративен предизвик неговата поезија да се испроба во новата географија“ (Прокопиев, 2000: 205). Тоа е потврда дека и покрај таа нова географија, Шопов останува свој, останува доследен на својата поетика. Како што ќе потврди и самиот во едно свое интервју ќе забележи: „Престојот во Црна Африка ме увери дека моите поетски преокупации, доминантни во мојата последна фаза, не се ограничуваат само на нашиот животен простор, туку се протегаат и на другите, географски далечни предели, како што се Црна Африка или некој друг дел од светот.“ (1982)

Тргувањето во Африка е пат во непознатото за Шопов. Тоа е Другиот во неговата ментална и човечка пророда. И сосема природно се поставуваат прашањата: Каква е таа Црна Африка? Како живеат луѓето таму? Со што се хранат? Какви обичаи имаат? Каква е нивната сегашност и какво било нивното минато. Сосема природни прашања затоа што Другиот е непознат,

тој е елемент на одбивност и зазор, абјект од којшто се згрозуваме. И ќе се отвори пред него раскошната Црна Африка со своите бои, мириси и звуци. Ќе се разголи пред него со своите стравови, болки и страдања, со своите радости, живеенја и умирања, со својата сегашност, а најповеќе со своето минато, со сушите, со дождовите, со фланбоајаните, со својата мистичност. Така твој сфаќа дека целиот негов животен и творечки пат бил патот до таа Црна Африка дека таму, всушност, го донело неговото провидение. Таму „ме донесе мојата исконска страст / за трагање низ мрачните, но неизбежни свиоци на историјата / мојата вечна жед за изворите на сеопштото потекло / и гладта моја за невеселата младост на човештвото“. (*Песна за црната жена*, 1976) И оттука почнува откривањето на новиот свет, неговото интимно доживување и приближување. Поетскиот јазик на Шопов тука добива специфични африкански содржини во рамките на кои доминираат: баобабот, црната жена, фланбоајаните, ивернажот, сите издигнати на степен на митски симболи кои добиваат свое специфично значење во поетиката на Шопов. Сите тие во менталната карта на Шопов го претставуваат Другото, различното, непознатото со тенденција да влезат во радиусот на блискост и интимност. Така Шопов тргнува на патот на освојување на една нова ментална биографија во која Другото мора да го толкува и доживува преку Првото, Јас, односно Себството/Self/ или Истото (the Same).

Откривањето на тој друг свет почнува со фасцинацијата на Шопов со баобабот. Тоа „Дрво на животот. Храм на мртвите. Татковина“ во својата утроба ја чува водата, а од плодот во најголемите суши се прави леб. Околку него сиот народ се собира, а не може да го опколи затоа што во него закопаните мртви водат таен разговор со своите потомци. Со своите куси гранки и огромно стебло им пркоси на горештините кога „Земјата е сонце, сонцето е земја“ сиот со лика на смирена молитва за дожд кој никако да дојде. Стамен во својата болка, ја црпи силата од своите сокови и опстојува како симбол на човековата издржливост низ времето, како симбол на непокорот пред ветрометините на животот. Неговата глава е корен во земјата што се храни со легенди и преданија кои ја чуваат историјата на татковината. Тој во истоимената песна која е прва во циклусот *Жена во ивернажот* е доведен во врска со жената како осмислителка на светот. Единствено таа, жената во модро стои исправена пред него бидејќи „ги знае сите магии на дождот, / а никому не ги кажува“. Жената и дрвото кореспондираат меѓусебно како конзерватори на животот, историјата и преданието. Така кај Шопов дрвото баобаб се доведува во врска со телото на црната жена – сињарка.

Телото на црната жена е „црна маслина, / најтемна бронза, најдлабок звук, / звук од там-тамите“. Доживувањето на сликата на црната жена е синестетичко. Тоа е симфонија од мириси, звуци и бои во нивното стопување во една целина. Таа е светлина темна, длабок звук на песна небесна, опоен

мирис на ивернажот. Нејзините очи се „синолички на црна арматура“, извор и утока на сите реки на Црна Африка. Нејзината убавина ги припитомува водите на океанот, ги врти двете годишни времиња „вртешка на сушата и вртешка на ивернажот“. Таа е персонифицирана светлина и нескротлива надеж. Наспроти неа е тој со две огромни бездни место очи, „два бескрајни тунела / од кои со мрак и темнина си го насочува патот/ додека сè наоколу заслепува од светлина / и сонце, сонце, сонце“. Во поетиката на Шопов црната жена е Другото/ различното/ туѓото. И на него тој не му пристапува со одбивност, со зазор, туку со желба тоа да влезе во радиусот на неговата интима. Тој е немоќен пред таа црна жена и не се стеснува да ја признае нејзината супериорност, нејзината моќ врз него „дека станав играчка во твоите раце и дека сите клучеви на мојот живот ги држиш“. Не се стеснува да ѝ упати молитва да не го остави таков жив закопан, ни жив, ни мртов затоа што „жив ќе се мртвосам, а ни мртов не ќе се здружам со мртвите“. Таа е лекот за неговото разболено тело, но и муза за неговата песна и неговите зборови недоречени. Така, во поетската експресија на Шопов преку контрастирање на светлината и темнината, преку синестетичките слики, црната жена сè повеќе ги губи реалните контури, а сè повеќе прераснува во метафора на животот, метафора на поетската инспирација, метафора на Црниот Континент и неговата историја.

Историјата на Црниот Континент е уште една преокупација на Шопов. Таа преокупација е настаната од потребата да се открие и разгатне нераскинливата врска на потомците со нивните предци. Во циклусот *Светлина на робовите од Песна на црната жена* (1976) тој ја прелистува историјата на Црна Африја и низ многу стилски обоени слики ја доловува судбината на црниот човек. Тоа историско исчитување е проткаено со митологијата на тој народ, неговите легенди и преданија. И тука е направена дистинкцијата меѓу Јас и Ти и тоа Ти е различниот Друг: „Јас – кој роб бев / и ти што беше роб, а сега си камен / сега си куќа на робовите.“ Во само неколку стиха е испреплетена историјата и преданието. Ропската судбина на сенегалскиот народ е нотирана во сите историски документи и е општопозната. Многу млади момчиња и девојки со векови како црно робје на галии преку океанот биле носени во непознати земји кои им ветувале живот поцрн од нивната кожа, без право и слобода да се вратат во татковината. Океанот им станувал и дом и безмислосна судбина. Но, преданието зборува дека поради копнеж по родниот крај нивните души се преобразувале во камења збигоросани кои подоцна океанот повторно ги исфрлал на брегот на островот Горе и од тие камења изникнала големата црвена Куќа на робовите која е „раскошен дворец и / борилиште / низ кое достоинствено чекорат некогашните / робови“. Евидентна е наративната постапка во овој циклус преку која се дадени епските слики на животот на сенегалскиот народ низ вековите, за

нивната скромност и едноставност. Се редат сликите на семејниот живот во кои децата низ приказните на своите родители учат за добрите духови, за прародителите, „за нивната среќна смрт што починале во своја земја, / зашто само така се одржува врската со живите“. Тоа се приказни кои кај децата најпрво распалуваат мали пламени кои подоцна стануваат големи пожари.

Там-тамот е звукот на Африка. Влегува во секоја пора бидејќи е „мистериозна тајна на животот“. Неговата моќ е огромна бидејќи „од најдлабок сон живите ги скорива / мртвите ги враќа во танец со живите, / а робовите излегуваат од своите бигори / и го живеат својот предвреме прекинат живот“. Без тој звук животот е темен, темен е и океанот и земјата. Тој е светлосниот куршум кој носи живот. Тој е празник на животот и општо воскресение. Там-тамот е во крвта на сињарката. Песната и жената се во нераскинлива врска. Песната станува жена, а жената песна.

Светот и татковината

„Оној кој еднаш го запознал и го почувствувал ритамот на Црна Африка, дивниот повик на саваната и прашумата, тој тешко може да се ослободи од тие таинствени шумови и довикувања, неговата крв го впива тој таинствен свет и тој почнува полека и поетски да го одразува. И глеј чудо! Преку судбината и историските премежја на народите од тие далечни краеве, тој несвесно и полека почнува да ги открива судбината и неправдите што му биле наметнати на неговиот народ. Откривајќи го светот, тој подобро ја запознава својата татковина. Стихот му станува поеластичен, поширок, поподатлив на довикот на афричките, и не само афрички, далечини и дивини“ е одговорот на Шопов на прашањето споставено од Ненад Радановиќ за интервју објавено во *Ослобођење (Oslobođenje, Sarajevo, 14.10.1978, str. 11)*. Тоа е средбата на Мартин Бубер кој во својата знаменита книга истакнува дека сопствената идентификација се случува во допирот со Другиот, со неговата различност во која се промовира истоста. Тоа е концептот на Помеѓу на Вандефелс според кој егоцентризмот и етноцентризмот се заменуваат со логоцентризам каде што логосот ја надминува разликата меѓу сопственото и туѓото. Најдобар пример за тоа е поетската збирка *Песна на црната жена (1976)* во која Шопов паралелно екстензивира со симболички знаци на географските простори на Штип и Жоал, а што подоцна во *Дрво на ридот (1980)* го доразвива со мотиви кои се поврзани со смислата на човековото опстојување.

Бегајќи од стоглавото чудовиште, од своето детство не-детство, низ ветрометините на животот, Шопов во втората половина на својот живот ќе се најде во Црна Африка илјадници километри оддалечен од својата татковина, од родниот град, од Исарот, од саканата. И токму таму на тој Црн Континент, од таа перспектива тој подобро ја открива својата татковина затоа што токму во

различноста ја открива нивната поврзаност, нивната еднаквост. Животните и творечките искуства го преобразуваат. Поимите големо и мало во неговата перцепција си го менуваат местото. Штип и Жоал – еден под Исарот, друг на Океанот најпрво се два света, две борилишта и две различни животни светилишта во големиот свет. Но, светот наеднаш станува мал затоа што тие две разлики наеднаш се стопуваат. Тие два града стануваат едно место на поетската географска карта. Нивното зближување, дури и стопување е постигнато со силата на љубовта како единствено човеково чувство без разлика на бојата на кожата и оддалеченоста на луѓето. Љубовта како универзален мотив е она што ги обединува и поетите во нивните поетски сонувања – неговата и онаа на Сенгор. Патот до нивното обединување минува низ „темни ветришта“, „грозоморни молњи“ кои го отвораат и распарчуваат небото и повеќе речиси и да не можат да се видат двете раце, едната црна, а другата бела кои веќе и не се две туку една светлобела рака „носена од црните ветришта на небото / што го крстосува светот и го гушнува со мака“. Едната рака го чува споменот на сињарката од Жоал, а втората на убавицата под Исарот во Штип. (*Дрво на ридот*)

Промената на бинарната оска големо – мало во поетското доживување на Шопов од Штип и Жоал постепено поминува и на светот. Тоа експлицитно се нагласува во песната *Загледан во океанот*. Песната е лирска евокација на осамен човек кој долго и неподвижно „како скаменета жал“ стои на брегот „небаре ја прелистува судбата на својот народ“ со резигнирана констатација дека „Океанот е огромен, а човекот е мал“. И наеднаш од тоа огромно и црно Ништо се раздвижува и од него изронуваат сите дамна испловени галии на момчиња и девојки однесени или потопени одамна кои во своите раце ја носат својата тешка и недоречена судбина и ненапишана историја. Осамениот човек скока од радост и љубов и се стопува со нив. **Тој станува тие, а тие тој**. Поетското откровение во финалето на песната е дека Човекот е голем, а океанот мал. На таков начин сите поетски симболи се собираат во еден – Човекот како мерка за сè.

И токму тој Човек е во потрага по највисоката смисла на животот – да ја открие родината откривајќи го светот. Тоа е симболичната слика на крилестиот коњ со „свездена светлина во очите, / со сибирско иње во ноздрите, / со сахарска песочна прав во гривата“. Прелетувајќи ги сите мориња и океани се враќа на брегот на родното езеро „за да се напие бистра вода, ладна и лековита“ за да му ги врати силите и да му го поврати животот. Варирајќи го античкиот мит за Пегаз, Шопов шарлбодлеровски ја нагласува силата на поетското вдахновение и висините на кои тоа се искачува. И во тој поетски лет низ едното подотворено око што треба да му го покаже патот, излетуваат четири **црnobели** девојки како најубавите катрени на народната поезија. И во нивните пазуви се мушна „за да отпочине и за да ги заборава поројните

црни дождови“. Сосема е јасна симболиката, но и новооткриеното сознание на сопствената поетика. Крилестиот коњ е инкарнација на позитивната космичка сила која ги надгледува и поврзува народите на сите простори.

Конечната средба со светот – идеалот на крилестиот коњ, највисоката смислана животот се случува во *Патување во родниот крај – средба со светот*. Долг е патот до родниот крај особено ако е попречуван од тешки мисли и спомени од минатото, но сепак мора да се изоди. Можеби за да се затвори кругот. Можеби да се најдат одговорите. Тоа е патот на поетот до самиот себе. За тоа треба храброст и сила. На тој пат тргнуваат само најхрабрите. Меѓу него и градот стои стоглавото чудовиште „на моето чудовишно детство“ кое го приковува за земја и не му дава да влезе. Звукот е првата средба со градот. Тоа е бучавата на реката Брегалница толку гласна што ги рони дури и камењата на Исарот. Расте таа бучава и наеднаш се стопува со бучавата на светот. Во таа бучава ја препознава судбината на својот народ што се бори и збратимува со судбината на светот. И од врвот на светот ја препознава својата земја распарчена од братоубивствени војни, ги здогледува Шара, Егеј и Пирин и гласот на смртно ранетиот војвода. И сфаќа „дека во Македонија / се збиднуваат и се прекршуваат сите дилеми на светот, / а светот е бремен од проблемите на Македонија“ и „дека Македонија ја дели судбината на светот, / а светот се судира со безброј македонски судбини“. Македонија е судбина на светот, светот е судбина на Македонија.

Заклучок

Хетеролошките аспекти во поезијата на Шопов се тесно испреплетени со културните и историските контексти во кои тој живеел и творел. Роден и израснат на Балканот, Шопов е под длабоко и силно влијание на сложената историја на регионот, различните култури и богатите книжевни традиции. Ова влијание е видливо во неговата поезија, која често ја одразува социјалната, политичката и религиозната динамика на Балканот и придонесува за подобро разбирање на уникатниот карактер на регионот. Неговиот престој во Сенегал, освен што придонесува за неговото запознавање со историјата и културата на таа земја, му помага поблиску и подлабоко да ја преиспита сопствената историја и историјата на својата земја и да ја издигне на едно универзално рамниште. Тоа го постигнува со важните топови во неговата поезија: жената, љубовта и татковината обединети во Небиднината. Тој често вклучува митови, легенди и народни приказни во својата работа, истражувајќи ги врските помеѓу минатото и сегашноста, традицијата и модерноста. Црпејќи ги овие богати културни ресурси, Шопов создава единствен поетски универзум кој резонира со колективната меморија и имагинација на македонскиот народ. Поезијата на Шопов се карактеризира

со својата иновативна и експериментална природа бидејќи тој континуирано ги поместува границите на традиционалните поетски форми и стилови. Тој експериментира со различни форми како што се сонети, слободни стихови и прозни песни и честопати инкорпорирал неконвенционални техники како играње зборови, игра на зборови и неологизми. Овој креативен пристап придонесе за развојот на македонската поезија и го етаблира Шопов како пионерска фигура на книжевната сцена. Интертекстуалноста е уште една значајна карактеристика на поезијата на Шопов. Неговото дело често се занимава и упатува на други литературни текстови, како од македонската традиција, така и од други култури. Со вткајување на овие интертекстуални врски во неговите песни, Шопов воспоставува дијалог меѓу неговото дело и поширокиот литературен канон. Овој пристап не само што ги збогатува интерпретативните можности на неговата поезија, туку и ја истакнува важноста на културната размена и дијалог во развојот на литературата.

Литература:

- [1] Бановиќ-Марковска, Ангелина (2011): *Постколонијална теорија и критика во Македонија*, Предавање одржано во Институтот за македонска литература – Интердисциплинарни културолошки студии, Скопје.
- [2] Valdenfels, Bernhard (2005): *Topografija stranog*, Beograd, Stylos.
- [3] Дизерник, Хуго (2007): *Кон проблемот на поимите „image“ и „mirage“ и нивното проучување во рамките на компаративната книжевност*, во: *Компаративна книжевност: хрестоматија*, Евро-Балкан Пресс, Скопје, Менора.
- [4] Кристева, Јулија (2005): *Токати и фуги на другоста*, Скопје, Темплум.
- [5] Мол, Нора (2006): *Сликите за „Другиот“: Имагологија и интеркултурни студии*, во: *Компаративна книжевност*, Скопје, Магор.
- [6] Пажо, Анри Даниел (2002): *Општа и компаративна книжевност*, Скопје, Македонска книга.
- [7] Фуко, Мишел (2007): *За другите простори (1967) хетеротопии*, во: *Аспекти на другоста: зборник по културологија*, Скопје, Евро Балкан прес Менора.
- [8] Џепаровски, Иван (2007): *Аспекти на другоста*, Скопје, Евро Балкан прес Менора.
- [9] Шопов, Ацо (1976): *Песна на црната жена*, Скопје, Мисла.
- [10] Шопов, Ацо (1980): *Дрво на ридот*, Скопје, Мисла.

HETEROLOGY ASPECTS OF ACO ŠOPOV'S POETRY

Vesna Kožinkova

Goce Delcev University, Stip

Abstract: Aco Šopov is a poet who, with the power of his pen, with the power of his poetic imagination, with the power of his words, marked the thread along which contemporary Macedonian poetry moved. If the folk poem marked his first poetic phase, already in the later poems, especially with the idea of Not-being, the personal and the individual merge with the folk poem on a higher creative level. The entire poetic work of Aco Šopov is deeply intertwined with his childhood, his hometown and his homeland. However, it is a known fact that one has to go far to hear the truth, to go outside to see it inside, to run away from oneself to find it again. Such is the lyrical, intimate biography of this masterful poet, who wrote *Song of the Black Woman* as a poetic testament to his stay in Africa. There he will take his providence to find his own daughter. And there on that ancient continent, discovering the world, he discovers his homeland. It is the crossroads of two othernesses – one's own and another's. One – black Africa with all its symbols and landscapes, and the other – the homeland, deeply experienced and just discovered. This paper aims to show the heterological aspects of Aco Šopov's poetry in which the emphasis is placed on the Other/Other category, which establishes a system of binary opposition with the Self/Sameness category and their fusion as a concept of Between. Behind the One and the Other, one's own and another's, looms the Third that connects and enables connection.

Key words: *culture, symbols, homeland, tradition, heterology*